

Human Capital in Digital Technology Proficiency and Access to State Assistance for the Informal Labor Forces in Songkhla Province

Komwit Siritorn¹ and Patumporn Hiransalee^{2,*}

Received: June 26, 2023 Revised: August 11, 2023 Accepted: November 10, 2023

Abstract

The informal labor force is a crucial driving force for the economy of Songkhla province. The objective of this research is to compare the differences between individual factors and the level of proficiency in using digital technology among informal workers in the 16 districts of Songkhla Province. It also aims to study the relationship between factors such as income levels, technological proficiency, and access to state assistance. The sample group used for this study consists of 200,000 informal laborers in Songkhla Province. The study found that informal laborers with varying occupations, educational levels, and technological proficiency levels had significantly different income levels, which was statistically significant. In addition, the study discovered a correlation between access to state assistance, technological proficiency and factors related to income levels. Specifically, groups with lower income levels tended to use technology less and had lower access to state assistance. This implies that factors related to technological proficiency and access to state assistance have a mutually reinforcing relationship. Therefore, formulating economic assistance policies for the informal labor force necessitates promoting income-generating capabilities alongside investing in human capital for digital technology use. This approach will help alleviate income disparities stemming from differences in digital knowledge (digital divide) and simultaneously enable the informal workers to access state assistance in line with economic development policies, leading to widespread benefits (digital dividend).

Keywords: informal labour, economic inequality, income distribution, digital technology, human capital

^{1,2} Faculty of Management Sciences, Songkhla Rajabhat University

* Corresponding author. E-mail: patumporn.hi@skru.ac.th

ก

นมนุญญ์ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับการเข้าถึง ความช่วยเหลือจากรัฐของแรงงานนอกระบบ จังหวัดสงขลา

คมวิทย์ ศิริธร¹ และ ปทุมพร หิรัญสาลี^{2*}

วันรับบทความ: June 26, 2023 วันแก้ไขบทความ August 11, 2023 วันตอบรับบทความ: November 10, 2023

บทคัดย่อ

แรงงานนอกระบบเป็นฟันเฟืองที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัดสงขลา โดยงานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของแรงงานนอกระบบในพื้นที่ 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา และศึกษาความสัมพันธ์ระดับรายได้ ระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ แรงงานนอกระบบจังหวัดสงขลา จำนวน 200,000 คน ผลการศึกษาพบว่า แรงงานนอกระบบที่มีอาชีพ ระดับการศึกษา และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่แตกต่างกัน จะส่งผลให้มีระดับรายได้ที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี กับระดับรายได้ พบว่ากลุ่มที่มีรายได้น้อยมีแนวโน้มที่จะใช้เทคโนโลยีและเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐได้น้อย กล่าวคือปัจจัยระดับการใช้เทคโนโลยีกับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น การจัดทำนโยบายช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ จำเป็นต้องส่งเสริมความสามารถในการหารายได้ควบคู่ไปกับการลงทุนในทุนมนุษย์ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งจะช่วยลดปัญหาความแตกต่างด้านรายได้ที่เกิดจากความแตกต่างขององค์ความรู้ด้านดิจิทัล (digital divide) ขณะเดียวกันก็ช่วยให้แรงงานนอกระบบเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและได้รับผลประโยชน์ตามนโยบายได้อย่างทั่วถึงกัน (digital dividend)

คำสำคัญ: แรงงานนอกระบบ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ เทคโนโลยีดิจิทัล ทุนมนุษย์

^{1,2} คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

* Corresponding author. E-mail: patumporn.hi@skru.ac.th

บทนำ

การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อก่อให้เกิดการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมในประเทศไทย นับเป็นความท้าทายอย่างมากโดยเฉพาะในจังหวัดขนาดใหญ่ เช่น จังหวัดสงขลา เนื่องจากมีแรงงานนอกระบบเป็นจำนวนมากกระจายตัวในภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น ประมง ท่องเที่ยว เกษตร รับจ้าง ค่าขายหาบเร่ เป็นต้น ทำให้การดูแลและการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ตลอดจนการกระจายรายได้ไม่เสมอภาคนำมาซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของสังคมโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบทางการ (formal sector) และผู้ที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบนอกระบบ (Informal sector) โดยในกลุ่มหลังนี้มักไม่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐเท่าที่ควร เนื่องจากผู้ดำเนินนโยบายไม่มีข้อมูลเพียงพอ เช่น จำนวนธุรกิจนอกระบบในแต่ละพื้นที่ ลักษณะของธุรกิจ ตลอดจนการเชื่อมโยงหรือช่องทางในการส่งผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาครัฐกับแรงงานนอกระบบ นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการออกแบบนโยบายเศรษฐกิจที่เหมาะสมและสามารถกระจายรายได้ให้ทุกภาคส่วนอย่างเท่าเทียมกัน

ทั้งนี้ จากนิยามของแรงงานนอกระบบ (Informal workers) ของศูนย์ประสานงานแรงงานนอกระบบ (2555) กล่าวว่า แรงงานนอกระบบ คือ ผู้ที่ทำงานแต่ไม่ได้อยู่ในสถานประกอบการของนายจ้าง ไม่มีสัญญาจ้างงานที่ชัดเจนหรือไม่มีนายจ้างตามประมวลกฎหมายแรงงาน ค่าจ้างหรือค่าตอบแทนไม่แน่นอน หรือประกอบอาชีพอิสระ หรือเป็นผู้ที่ทำงานแบบชั่วคราว ทางด้านสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช, 2556) กล่าวว่า แรงงานนอกระบบ คือ ผู้ที่ทำงานโดยไม่ได้รับความคุ้มครองหรือไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน ดังนั้น แรงงานนอกระบบจึงไม่ได้อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของกฎหมายคุ้มครองแรงงานและกฎหมายประกันสังคม จึงไม่มีหลักประกันความมั่นคงในการทำงาน นำมาซึ่งปัญหาคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกับแรงงานในระบบ (Formal workers) การศึกษาเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบในประเทศไทยนั้นเริ่มขึ้นตั้งแต่ช่วงก่อนปี พ.ศ.2546 แต่ยุคนี้ยังไม่มีกรอบของการศึกษาที่ชัดเจนเน้นการศึกษาเป็นรายบุคคลที่ทำงานนอกระบบ ต่อมาเริ่มมีการกำหนดกรอบแนวคิดการศึกษาที่ชัดเจนขึ้นโดยได้นิยามความหมายของแรงงานและธุรกิจนอกระบบที่เจาะจงและเชื่อมโยงกับการศึกษาผลกระทบต่อภาคธุรกิจและความเข้มแข็งของชุมชนมากยิ่งขึ้น (ตะวัน วรณรัตน์, 2557) ทำให้การศึกษาด้านแรงงานนอกระบบเริ่มมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย จากรายงานของ สสช (2560) พบว่า จำนวนแรงงานมากกว่าครึ่งของประเทศไทยเป็นแรงงานนอกระบบ โดยเฉพาะตามหัวเมืองสำคัญของประเทศที่มีแรงงานนอกระบบจำนวนมาก อาทิเช่น จังหวัดสงขลา เป็นต้น

จากที่กล่าวมา จึงเป็นที่มาของงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากผ่านการกระจายรายได้สู่ภาคเศรษฐกิจนอกระบบ ตลอดจนส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับแรงงานนอกระบบในพื้นที่จังหวัดสงขลา ผ่านการดำเนินนโยบายช่วยเหลือทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ของทั้งภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันจะนำมาซึ่งการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของจังหวัดสงขลาอย่างแท้จริง งานวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งสำรวจแรงงานนอกระบบในพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยข้อมูลที่จัดเก็บประกอบด้วยข้อมูลทางประชากรศาสตร์ เช่น เพศ อายุ และการศึกษา ข้อมูลด้านการประกอบธุรกิจ เช่น อาชีพ รายได้ ระยะเวลาทำงานต่อวัน และที่ดินถือครอง ตลอดจนข้อมูลอื่น ๆ ได้แก่ การเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลและการเข้าถึงความช่วยเหลือจากภาครัฐ

เมื่อข้อมูลดังกล่าวได้รับการจัดเก็บและนำเสนอในรูปแบบของรายงานที่สะดวกต่อการใช้งาน ก็จะส่งผลให้การนำข้อมูลไปใช้ประกอบในการดำเนินนโยบายการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐก็จะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผ่านการวิเคราะห์ลักษณะความแตกต่างของแรงงานนอกระบบในแต่ละพื้นที่ ตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์ของปัจจัยทางเศรษฐกิจ ระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐ ภายใต้ข้อสมมติฐานงานวิจัยที่ว่า แรงงานนอกระบบในแต่ละพื้นที่มีระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐที่แตกต่างกัน จึงทำให้ระดับของรายได้เฉลี่ยแตกต่างกันด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ผลการศึกษาที่ได้จะช่วยให้สามารถออกแบบนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจเพื่อคนในสังคมทุกกลุ่มและลดความเหลื่อมล้ำของสังคม ส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้จากส่วนกลางสู่หน่วยธุรกิจในทุกภาคส่วนก่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีส่วนร่วม (Inclusive growth) อย่างแท้จริง

บททวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในอดีตที่ผ่านมา การศึกษาด้านการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในยุคสมัยแนวคิดนีโอคลาสสิก ที่มุ่งเน้นศึกษาการเติบโตทางเศรษฐกิจมหภาค ทำให้ขาดการพิจารณาหลักคิดในเชิงของเศรษฐกิจจุลภาคหรือระดับหน่วยย่อยทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการพัฒนาแนวคิดด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นในหลายมิติ เช่น ในช่วงทศวรรษที่ 1970s พบว่า เริ่มมีการนำเอาเรื่องของความขาดแคลนทรัพยากรเข้ามาพิจารณาร่วมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ต่อมาช่วงทศวรรษที่ 1980s มีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีการผลิตในภาคอุตสาหกรรมอย่างมาก ขณะที่ทศวรรษ 1990s-2010s เกิดวิวัฒนาการด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีด้านข้อมูลและการสื่อสาร (ICT) ทศวรรษ 2020s พัฒนาต่อมาสู่ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้มีการปรับแนวคิดด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในมุมมองของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีมากขึ้น (Van den Bergh, 2004) ถึงแม้ว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะส่งผลให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นทำให้คุณภาพชีวิตของคนดีขึ้น (ราเชนทร์ ชินทยาวิมล, 2554) แต่ในอีกด้านหนึ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของสังคมตามมา โดยผลการศึกษาของ Yusuf (2014) แสดงให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของสังคมกับระดับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในประเทศไทยก็มีการศึกษาในประเด็นนี้อย่างกว้างขวาง เช่น งานศึกษาของ ณัฐฉา วัชรวิทย์, ชวัญพร บุณนา, และ นภัส วัฒนภัส (2561) แสดงให้เห็นว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในเขตเมืองมหานครเป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบมุ่งเน้นการเจริญเติบโตในตัวเมือง ทำให้เกิดการกระจุกตัวของคนเมือง และการย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมืองตามมา และในท้ายที่สุดก็จะเกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างเมืองและชนบท ขณะเดียวกัน ณัฐพล แสงอรุณ (2561) วิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำแบบแยกส่วนสองชั้นของเศรษฐกิจไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ถึง 2558 พบว่า ความเหลื่อมล้ำในภาพรวมของไทยมีการลดลงซึ่งเป็นผลมาจากความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคลดลง แต่ในอีกด้านกลับพบว่า ความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มจังหวัดกลับเพิ่มสูงขึ้น สะท้อนถึงการกระจุกตัวหรือการพัฒนาที่เกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่เท่านั้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และดารุณี พุ่มแก้ว (2560) พบว่า การให้เงินอุดหนุนเฉพาะกิจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(อปท.) ส่งผลให้เกิดความผันผวนในการดำเนินนโยบายและทำให้ไม่เกิดความเป็นอิสระทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ได้

สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยนั้น สุซานุช พันธนียะ (2562) ได้แนะนำว่าควรผลักดันให้เกิดนโยบายที่สนับสนุนระบบการเงินระดับฐานรากเพราะผู้มีรายได้น้อยจะได้รับโอกาสในการยกระดับรายได้ แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังพบปัญหาเกี่ยวกับระบบการเงินของระดับฐานราก เช่น การขาดความรู้การบริหารกองทุน การขาดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นต้น ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีบทบาทในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำนี้ โดยต้องช่วยให้ประชาชนเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานให้มากขึ้น ซึ่งการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะทำได้นั้น ภาครัฐควรส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ให้เงินอุดหนุนที่เพียงพอต่อการบริการชุมชน ตลอดจนปรับโครงสร้างการจัดเก็บภาษีและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม (เรืองศักดิ์ เดชอนุกุล และสมปอง สีสุมพู, 2561)

นอกจากแนวคิดทฤษฎีด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแล้วทฤษฎีทุนมนุษย์เป็นอีกแนวคิดหรือทฤษฎีที่กล่าวถึงการลงทุนในความพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพของบุคคลแต่ละคน เพื่อสร้างสังคมและเศรษฐกิจที่เติบโตและยั่งยืนมากขึ้น ทฤษฎีนี้มุ่งเน้นการพัฒนาและเพิ่มความสามารถของบุคคลทั้งในด้านการศึกษาทักษะสุขภาพ และสิ่งอื่น ๆ ที่ส่งผลให้เกิดการเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในระยะยาว โดยหลักการของทฤษฎีทุนมนุษย์มีความเชื่อว่าการลงทุนในคนและสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างโอกาส และสิ่งเสริมสร้างคุณค่าต่อเศรษฐกิจ ดังนั้น การลงทุนในความเรียนรู้ จะมีผลต่อการเพิ่มผลผลิต นวัตกรรม และการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในระยะยาว (Becker, 1964) ดังนั้น ทฤษฎีนี้จึงเน้นความสำคัญของการลงทุนในมนุษย์เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การสร้างนวัตกรรมใหม่ การทำงานในทีม การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีความหลากหลาย หรือการดำเนินการในยุคดิจิทัลที่ต้องการความเชี่ยวชาญในด้านเทคโนโลยี เป็นต้น โดยรายงานของ World Bank (WB, 2016) สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการมีสิทธิในการเข้าถึงเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตทั่วโลก โดยระบุว่าปัจจัยที่ต้องส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันของการเข้าถึงเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต (digital divide) คือ 1) โครงสร้างกฎหมายที่ส่งเสริมการแข่งขันในตลาด 2) ทักษะทางเทคนิคที่ทำให้ลูกจ้าง ผู้ประกอบการ และพนักงานของหน่วยงานสามารถใช้เทคโนโลยีใหม่ได้ (digital literacy) และ 3) หน่วยงานภาครัฐต้องดำเนินนโยบายส่งเสริมและสร้างพลเมืองของตนเอง ทั้งนี้ปัจจัยเหล่านี้ได้ถูกนิยามว่าเป็น “complements แบบดิจิทัล” นอกจากนี้ รายงานยังสรุปว่าการเชื่อมโยงเศรษฐกิจไว้ด้วยกันยังมีความท้าทายที่ใหญ่ และการพัฒนา “complements แบบดิจิทัล” เป็นสิ่งสำคัญที่จะรับประกันว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์ด้านดิจิทัลที่มากขึ้น นำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจรวดเร็วขึ้น คนมีงานทำมากขึ้น เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างรายได้และเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในระยะยาว

จากการทบทวนวรรณกรรมจะเห็นได้ว่า การเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่มีการศึกษามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพราะเป็นเรื่องที่สำคัญส่งผลต่อมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายด้าน ทั้งการกระจายรายได้ การกระจายตัวของเทคโนโลยี และการเกิดปัญหา

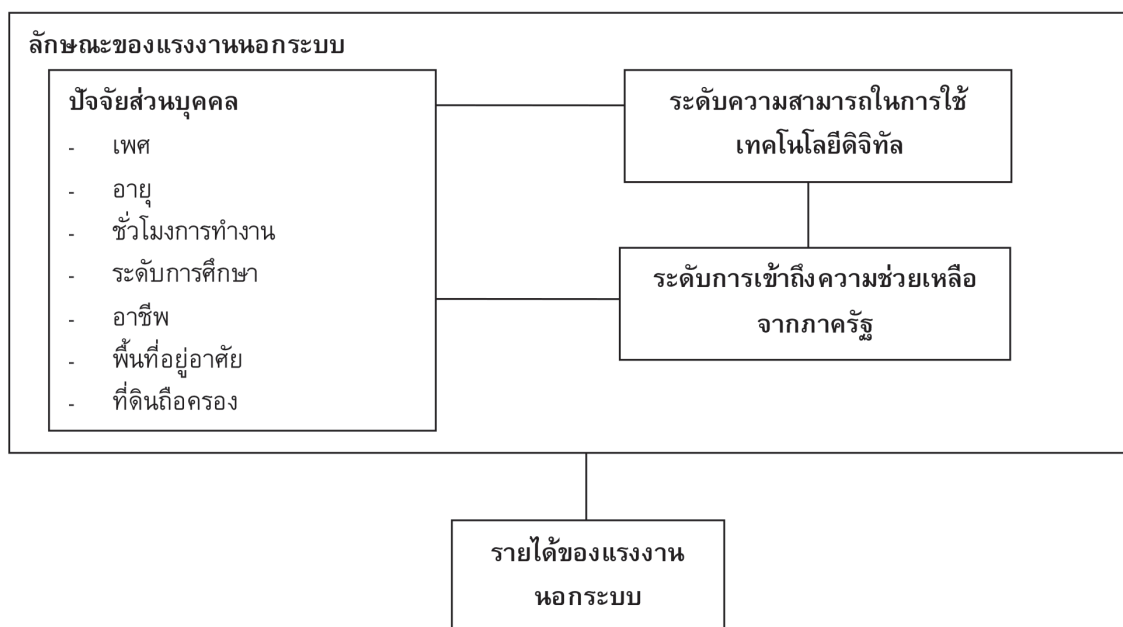
ความเหลื่อมล้ำ จึงเป็นที่มาของการวิจัยในครั้งนี้ซึ่งมุ่งหวังการศึกษาเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบในจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญในภาคใต้ อันจะนำไปสู่การออกแบบนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ การศึกษา อาชีพ รายได้ เป็นต้น กับระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของแรงงานนอกระบบในพื้นที่ 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา

2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านระดับรายได้ต่อวันของแรงงานนอกระบบ ระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากภาครัฐ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

กลุ่มประชากรของงานศึกษานี้ คือ แรงงานนอกระบบในจังหวัดสงขลา ทั้งนี้จากข้อมูลของสำนักงานสถิติจังหวัดสงขลาปี พ.ศ. 2557 พบว่า ประชากรในจังหวัด จำนวน 1,432,628 คน เป็นผู้ที่อยู่ในวัยทำงานทั้งสิ้น 839,836 คน เมื่อนำมาพิจารณาตามสัดส่วนของผู้ที่เป็นแรงงานนอกระบบในประเทศไทยตามผลการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2557) พบว่าประเทศไทยมีจำนวนแรงงานนอกระบบ

คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 50 ดังนั้นหากนำมาใช้กับจำนวนแรงงานที่อยู่ในวัยทำงานในจังหวัดสงขลา ก็จะได้ว่าจำนวนแรงงานนอกระบบในจังหวัดสงขลา มีประมาณทั้งสิ้น 419,918 คน กระจายตัวใน 16 อำเภอ ของจังหวัดสงขลา อย่างไรก็ตามเมื่อหักจำนวนแรงงานและธุรกิจนอกระบบที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่ผิดกฎหมายซึ่งมีประมาณร้อยละ 50 ของจำนวนแรงงานนอกระบบ จึงสรุปจำนวนประชากรที่ทำการศึกษา ในครั้งนี้ประมาณ 200,000 คน ในการวิจัยนี้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยหลัก ความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) วิธีสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ร่วมกับวิธีการสุ่มแบบ โควตา (Quota) ในการเก็บแบบสอบถามได้ประสานงานระหว่างทีมงานทั้งส่วนราชการและเอกชนใน 16 อำเภอ โดยทีมงานจัดเก็บแบบสอบถามแบบกระดาษด้วยตนเอง ซึ่งใช้ระยะเวลาในการเก็บแบบสอบถาม 6 เดือน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาเป็นลักษณะของการวิจัยภาคสนามซึ่งข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะได้จากการเก็บข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามเป็นหลัก ดังนั้น จึงมีกระบวนการศึกษาดังนี้

1) การสร้างแบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลในครั้งนี้ โดยแบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้ 1. ข้อมูลด้านประชากรส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา เป็นต้น 2. ข้อคำถามเกี่ยวกับครอบครัว เช่น รูปแบบการใช้ชีวิตในครัวเรือน 3. ข้อคำถามเกี่ยวกับการทำงานและผลตอบแทนจากการทำงาน และ 4. ข้อคำถามเกี่ยวกับการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลและการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐ

2) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาด้วยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of Item Objective Congruence) ของคำถามที่ผ่านการตรวจสอบและแก้ไขตามคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีค่า IOC มากกว่า 0.5 และนำแบบสอบถามไปทดลอง (Try Out) เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) กับแรงงานนอกระบบในจังหวัดพัทลุง เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดกับจังหวัด สงขลาและรูปแบบทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจใกล้เคียงจังหวัดสงขลา 30 ชุด พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's alpha Coefficient) มีค่ามากกว่า 0.70

3) ทำการปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผลการทดสอบแบบสอบถามในพื้นที่ จังหวัดพัทลุง เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์พร้อมสำหรับการนำไปใช้เก็บข้อมูลในพื้นที่จริง โดยเก็บข้อมูลจาก กลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ จังหวัดสงขลา

สำหรับการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบโควตา (Quota) ร่วมกับการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) โดยกำหนดโควตาการจัดเก็บข้อมูลแยกตามจำนวนประชากรในแต่ละอำเภอ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่จัดเก็บในแต่ละอำเภอในจังหวัดสงขลา

อำเภอในจังหวัดสงขลา	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
เมืองสงขลา	164,816	25,000
สทิงพระ	48,415	5,000
จะนะ	107,172	15,000
นาทวี	69,407	10,000
เทพา	78,462	10,000
สะบ้าย้อย	78,461	10,000
ระโนด	65,611	10,000
กระแสสินธุ์	15,087	2,000
รัตภูมิ	75,570	10,000
สะเดา	126,751	15,000
หาดใหญ่	403,478	60,000
นาหม่อม	22,895	3,000
ควนเนียง	34,427	5,000
บางกล่ำ	31,424	5,000
สิงหนคร	83,821	10,000
คลองหอยโข่ง	26,831	5,000
รวม	1,432,628	200,000

ที่มา: จาก ตาราง 1.1 ประชากรจากการทะเบียน อัตราการเปลี่ยนแปลง และความหนาแน่นของประชากร เป็นรายอำเภอ พ.ศ. 2555-2559 (น. 3), โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา, 2560. และจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลแรงงานนอกระบบในจังหวัดสงขลาภายใต้ความแตกต่างเชิงพื้นที่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ดำเนินนโยบายในแต่ละองค์กรปกครองท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ เนื่องจากสามารถใช้ข้อมูลผลการวิเคราะห์ในการออกแบบการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานนอกระบบในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ในแรกผู้วิจัยเลือกใช้สถิติพรรณนาในการอธิบายลักษณะความแตกต่างของแรงงานนอกระบบในแต่ละอำเภอด้วย ตารางแจกแจง ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น ในขณะที่การศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่สองหรือการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่สำคัญ เช่น ปัจจัยด้านระดับรายได้ของแรงงานนอกระบบ ปัจจัยด้านระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และ

การเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐ ตลอดจนปัจจัยด้านประชากรส่วนบุคคลนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้สถิติอนุमान ได้แก่ Pearson correlation และ One-way ANOVA โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยกราฟแสดงความแตกต่างของปัจจัยดังกล่าวในแต่ละพื้นที่เพื่อสะท้อนความสำคัญของบริบทความแตกต่างเชิงพื้นที่

ผลการวิจัย

1. ลักษณะปัจจัยทางส่วนบุคคลของแรงงานนอกระบบในจังหวัดสงขลา

ผลการศึกษาลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลของแรงงานนอกระบบด้านเพศ พบว่า เป็นเพศชายร้อยละ 54 และเพศหญิงร้อยละ 46 สัดส่วนเพศไม่แตกต่างกันมาก แต่หากพิจารณาในระดับอำเภอจะเห็นได้ว่าอำเภอสิงหนคร นาทวี และรัตภูมิ มีสัดส่วนเพศชายสูงกว่าเพศหญิง โดยเป็นเพศชายร้อยละ 72, 63 และ 62 ตามลำดับ ในขณะที่อำเภอเมือง สทิงพระ และนาหม่อม กลับมีสัดส่วนเพศหญิงสูงกว่าเพศชาย อยู่ที่ร้อยละ 57, 56 และ 55 ตามลำดับ แสดงความสอดคล้องของเพศกับอาชีพตามบริบทเชิงพื้นที่ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ อำเภอสิงหนครมีภูมิประเทศติดทะเล คนในพื้นที่จึงเลือกประกอบอาชีพทำการประมงซึ่งเป็นอาชีพที่ผู้ชายนิยมทำกัน ดังนั้น สัดส่วนแรงงานนอกระบบในสิงหนครจึงมีเพศชายสูงกว่าเพศหญิง ต่างจากอำเภอเมือง คนในพื้นที่เลือกประกอบอาชีพรับจ้างซึ่งเป็นอาชีพนิยมของเพศหญิง ดังนั้น แรงงานนอกระบบในอำเภอเมืองจึงมีสัดส่วนของเพศหญิงมากกว่าเพศชาย สัดส่วนของเพศจึงสะท้อนความสอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่

ส่วนข้อมูลระดับการศึกษาสะท้อนว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ไม่มีการศึกษาหรือมีการศึกษาเพียงระดับประถม และกลุ่มที่การศึกษาในระดับมัธยมตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ทั้งนี้ สามารถสังเกตได้ว่าอำเภอที่มีความเป็นเมืองสูง เช่น อำเภอเมืองและอำเภอหาดใหญ่ จะมีกลุ่มแรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมตอนปลายหรือ ปวส. ค่อนข้างสูงกว่าอำเภอที่ห่างไกลซึ่งอำนวยความสะดวก เช่น อำเภอกระแสสินธุ์และอำเภอนาทวี ซึ่งมีสัดส่วนของแรงงานนอกระบบที่มีการศึกษาเพียงระดับประถมหรือไม่มีการศึกษาสูงถึงร้อยละ 88 และ 86 ตามลำดับ ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนการเข้าถึงการศึกษาได้เป็นอย่างดี โดยกลุ่มแรงงานนอกระบบที่อยู่ในตัวเมืองหรือในอำเภอที่มีสถานศึกษา ย่อมได้รับโอกาสของการศึกษาสูงกว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ดังนั้น การให้โอกาสการเข้าถึงการศึกษาของกลุ่มแรงงานนอกระบบก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ภาครัฐควรต้องให้ความสนใจและส่งเสริมให้กลุ่มดังกล่าวเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น

ตารางที่ 2 ข้อมูลอายุเฉลี่ย รายได้เฉลี่ยต่อวัน ระยะเวลาทำงานเฉลี่ยต่อวัน และจำนวนที่ดินถือครองของแรงงานนอกระบบในแต่ละอำเภอในจังหวัดสงขลา

	อายุเฉลี่ย (ปี)	รายได้เฉลี่ยต่อวัน (บาท/วัน)	ระยะเวลาทำงาน เฉลี่ยต่อวัน (ชม./วัน)	ที่ดินถือครองเฉลี่ย (ไร่)
1. จังหวัดสงขลา	38.86	824.61	8.13	2.09
2. เมือง	39.84	1445.29	8.61	1.42
3. รัตภูมิ	29.32	508.17	7.77	0.95
4. สะเดา	39.97	517.69	8.180	3.35
5. หาดใหญ่	36.57	867.24	8.29	1.14
6. สทิงพระ	45.41	434.53	7.91	0.87
7. จะนะ	41.14	781.95	7.95	4.96
8. นาทวี	40.07	732.94	7.88	4.61
9. สิงหนคร	41.11	834.43	8.16	3.02
10. เทพา	40.78	574.47	7.00	1.68
11. สะบ้าย้อย	39.72	558.58	7.33	2.09
12. ระโนด	40.43	1095.88	8.65	2.68
13. กระแสสินธุ์	38.17	367.14	7.99	0.47
14. นาหม่อม	43.64	638.84	8.14	1.69
15. ควนเนียง	41.37	545.01	8.32	2.47
16. บางกล่ำ	38.25	715.10	7.90	1.05
17. คลองหอยโข่ง	37.69	528.26	7.98	2.33

ผลการสำรวจอายุของกลุ่มตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าอายุเฉลี่ยไม่แตกต่างกันมากในแต่ละอำเภอโดยค่าอายุเฉลี่ยที่มีค่าน้อยที่สุดอยู่ในอำเภอรัตภูมิ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอายุเท่ากับ 29.32 ปี ในขณะที่อายุเฉลี่ยที่มีค่ามากที่สุดอยู่ในอำเภอสทิงพระ ค่าเฉลี่ยอายุเท่ากับ 45.41 ปี โดยรวมแล้วอายุเฉลี่ยทุกอำเภออยู่ที่ 38.86 ปี แสดงถึงช่วงกลางของอายุในวัยที่กำลังทำงานเพื่อสร้างฐานะ สอดคล้องกับระยะเวลาที่ทำงานต่อวันโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 8.13 ชั่วโมงต่อวัน โดยพบว่า แรงงานนอกระบบในอำเภอเมืองมีค่าเฉลี่ยของระยะเวลาทำงานสูงสุดอยู่ที่ 8.61 ชั่วโมงต่อวัน ในขณะที่แรงงานนอกระบบในอำเภอเมืองซึ่งมีชั่วโมงทำงานเฉลี่ยสูงกว่าชั่วโมงทำงานต่อวันโดยเฉลี่ยของจังหวัดสงขลา แรงงานนอกระบบในอำเภอเมืองมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าด้วยเช่นกัน โดยมีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 1,445 บาทต่อวัน อย่างไรก็ตามจากข้อมูลรายได้สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการทำงานในแต่ละอำเภอด้วยเช่นกัน ดังเช่นอำเภอกะแสสินธุ์ที่แม้ว่าแรงงานนอกระบบจะใช้เวลาทำงานเกือบ 8 ชั่วโมงต่อวัน แต่กลับ

สร้างรายได้เพียง 367 บาทต่อวัน แตกต่างจากอำเภอจะนะ นาหวี และบางกล่ำ ที่แรงงานนอกระบบใช้ระยะเวลาทำงานใกล้เคียงกับแรงงานนอกระบบในกระแสลีนส์แต่กลับสร้างรายได้สูงถึงวันละมากกว่า 700 บาทต่อวัน

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคล

ส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ความแตกต่างของรายได้เฉลี่ยต่อวัน โดยจำแนกตามปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของรายได้ต่อวันของกลุ่มแรงงานนอกระบบ โดยจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า รายได้ต่อวันของกลุ่มแรงงานนอกระบบ มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มของการศึกษาที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สรุปได้ว่าระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์ต่อการสร้างรายได้ของกลุ่มแรงงานนอกระบบ เมื่อการศึกษาสูงขึ้นรายได้จะสูงขึ้นด้วย

เมื่อทำการวิเคราะห์เพิ่มเติมโดยนำค่าเฉลี่ยของรายได้ต่อวันมาเปรียบเทียบระหว่างประเภทอาชีพ พบว่า มีความแตกต่างของรายได้ต่อวันระหว่างกลุ่มอาชีพด้วยเช่นกัน โดยพบว่า ผู้ที่เป็นเกษตรกรหรือชาวประมงแบบรับจ้างจะมีรายได้น้อยกว่าผู้ที่เป็นเกษตรกรหรือชาวประมงแบบเจ้าของ แต่หากเปรียบเทียบเฉพาะกรณีที่เป็นเกษตรกรแบบเจ้าของกับชาวประมงแบบเจ้าของ พบว่า ผู้ที่เป็นชาวประมงแบบเจ้าของมีรายได้สูงกว่าเกษตรกรเจ้าของ แต่ที่น่าสนใจคือผู้ที่ทำอาชีพรับจ้างใช้แรงงานกลับมีรายได้น้อยกว่าอาชีพอื่น ดังนั้น การส่งเสริมอาชีพที่ทำให้สามารถสร้างรายได้สูงขึ้นทดแทนการใช้แรงงานรับจ้างเพียงอย่างเดียว จึงเป็นแนวทางนโยบายที่ควรนำมาพิจารณาพร้อมด้วยเช่นกัน

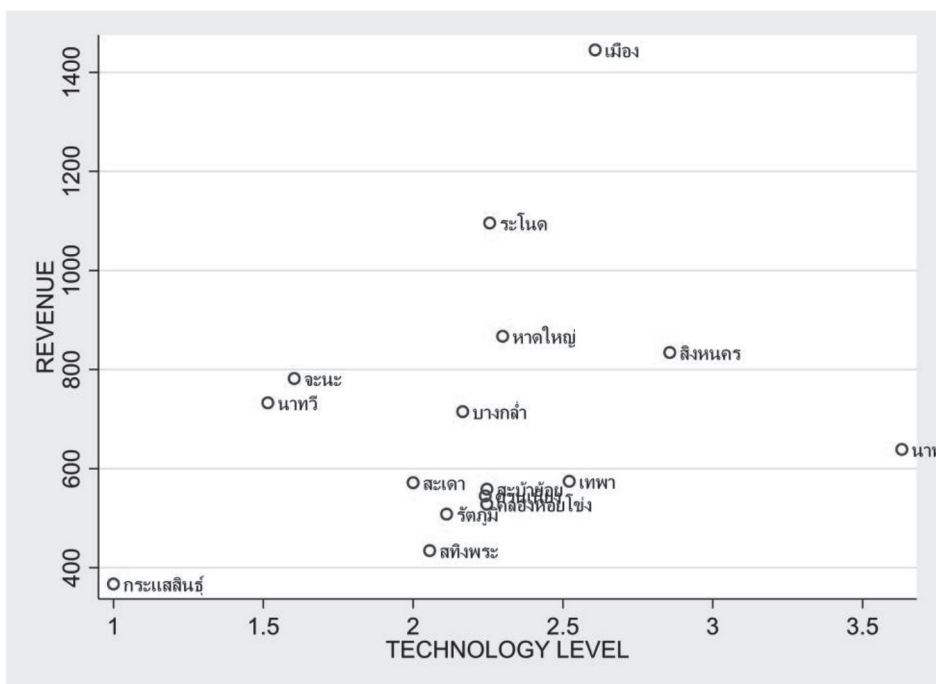
นอกจากนี้เมื่อนำค่าเฉลี่ยของรายได้ต่อวันมาเปรียบเทียบกันตามกลุ่มของความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การใช้งานเว็บไซต์ แอปพลิเคชันไลน์ เฟสบุ๊กและสื่อโซเชียล บริการชำระเงินออนไลน์ บริการธุรกรรมทางการเงินของธนาคาร และไมโครซอฟท์ออฟฟิศ พบว่า โดยทั่วไปผู้ที่มีระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแตกต่างกันจะมีระดับของรายได้แตกต่างกันด้วยเช่นกัน สะท้อนว่าความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างรายได้จากการทำงานโดยหากกลุ่มแรงงานนอกระบบที่ยังมีประสบการณ์หรือสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่หลากหลายมากขึ้นก็จะมีโอกาสสร้างรายได้มากขึ้นด้วยเช่นกัน ดังนั้น ปัจจัยด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเองก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ภาครัฐควรนำมาพิจารณาในการพัฒนากลุ่มแรงงานนอกระบบ หรืออย่างน้อยก็ควรสร้างโอกาสให้กับกลุ่มแรงงานนอกระบบสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลดังกล่าวได้ง่ายและสะดวกขึ้น จึงจะทำให้เขามีโอกาสสร้างงานสร้างรายได้ด้วยตัวเองต่อไปได้

เมื่อนำค่าเฉลี่ยของรายได้ต่อวัน มาทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างอำเภอดังแสดงในตารางที่ 2 พบว่า มีความแตกต่างด้านรายได้เฉลี่ยต่อวันในหลายอำเภอ ยกตัวอย่างเช่น อำเภอขนาดใหญ่ อย่างอำเภอเมือง มีค่าเฉลี่ยของรายได้ต่อวันสูงกว่าอำเภออื่น ๆ ในขณะที่กระแสลีนส์กลับมีรายได้เฉลี่ยต่อวันน้อยกว่าอำเภออื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนอำเภอสทิงพระ และคลองหอยโข่งก็เป็นอีกสองอำเภอที่มีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่า

อีกหลายอำเภอเช่นกัน ดังนั้นภาครัฐสามารถจัดลำดับความสำคัญในการดำเนินนโยบายช่วยเหลือได้โดยพิจารณาจากข้อมูลดังกล่าวได้

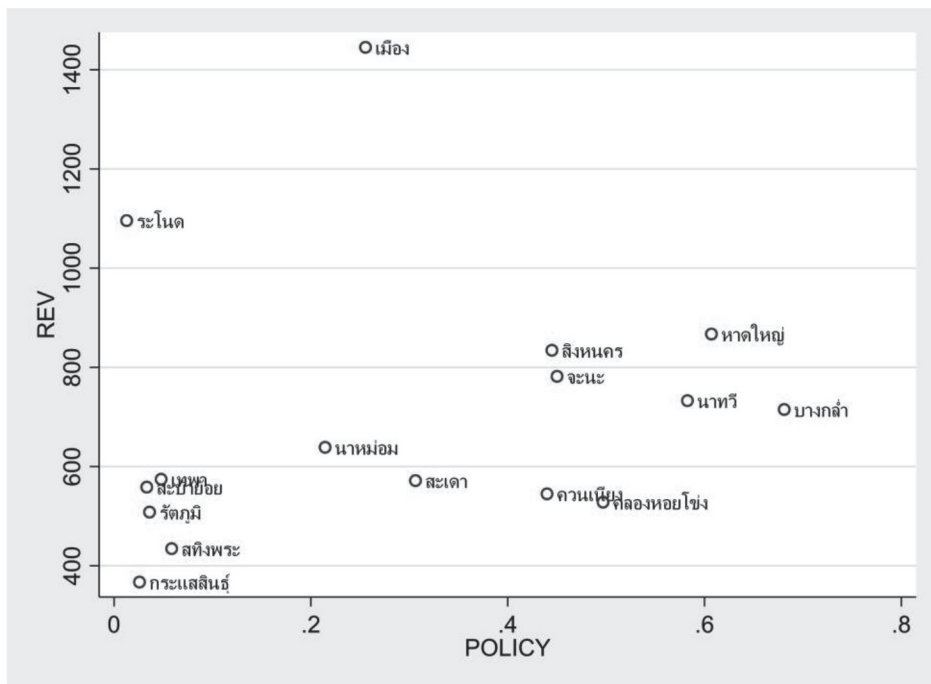
3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านระดับรายได้ของแรงงานนอกระบบ ระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการเข้าถึงความช่วยเหลือจากภาครัฐ

สำหรับการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านระดับรายได้เฉลี่ยต่อวันระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการเข้าถึงความช่วยเหลือจากภาครัฐ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการอธิบายความสัมพันธ์ด้วยกราฟ ดังแสดงในภาพที่ 2-4 โดยภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ของระดับจำนวนเทคโนโลยีดิจิทัลกับระดับรายได้ต่อวัน จำแนกเป็นรายอำเภอพบว่า อำเภอกระเสลีนธุ์ซึ่งเป็นอำเภอที่กลุ่มแรงงานนอกระบบมีระดับรายได้เฉลี่ยต่อวันน้อยที่สุด มีระดับของจำนวนเทคโนโลยีดิจิทัลที่ใช้อยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดด้วยเช่นกันในทางกลับกันอำเภอที่กลุ่มแรงงานนอกระบบมีรายได้เฉลี่ยต่อวันสูง เช่น อำเภอเมือง ระโนด และหาดใหญ่ มีระดับของจำนวนเทคโนโลยีที่ใช้ในระดับกลางขึ้นไป สะท้อนว่า อายุ การศึกษา ระยะเวลาการทำงานต่อวัน จำนวนที่ดินถือครอง และระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างรายได้

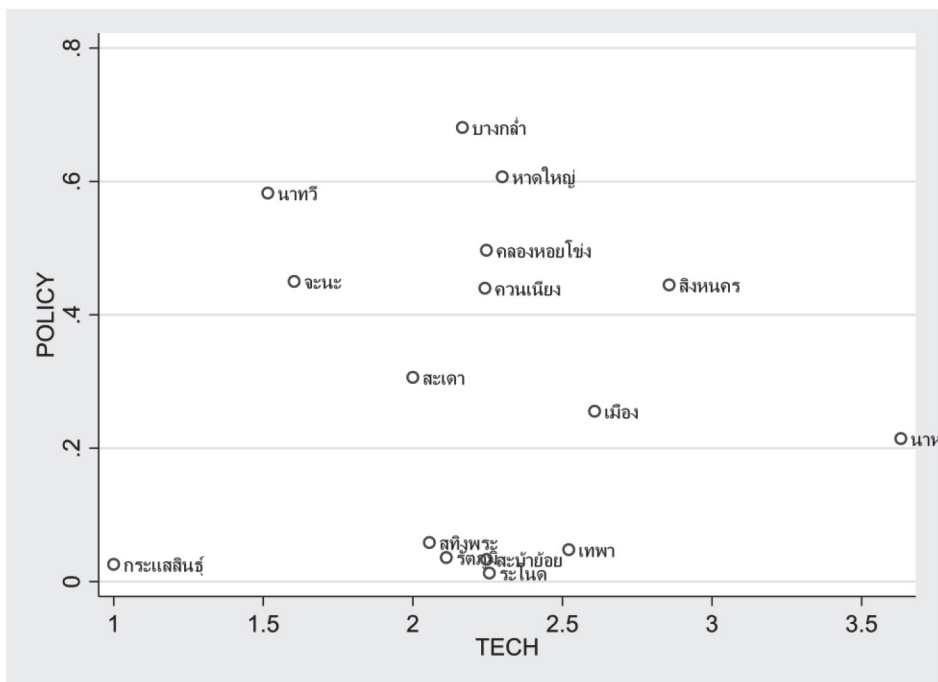
ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับรายได้เฉลี่ยต่อวันในจังหวัดสงขลา

นอกจากนี้ ภาพที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ของระดับรายได้ต่อวันกับระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐ พบว่า กลุ่มแรงงานนอกระบบในอำเภอที่มีการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐน้อย เช่น อำเภอกระแสดินธุ์ สทิงพระ และรัตภูมิ มีรายได้เฉลี่ยต่อวันระดับต่ำด้วยเช่นกัน แต่ถึงอย่างไรความสัมพันธ์ของระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐกับระดับรายได้ต่อวันนี้อาจไม่ชัดเจนนักเนื่องจากยังมีบางอำเภอ เช่น อำเภอระโนดที่แม้มีรายได้ต่อวันที่ค่อนข้างสูงแต่สามารถเข้าถึงนโยบายในเกณฑ์ที่ต่ำ แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาโดยทั่วไป อำเภอส่วนใหญ่ที่กลุ่มแรงงานนอกระบบเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐได้มาก สามารถสร้างรายได้ต่อวันได้มาก เช่นเดียวกัน ดังนั้น การเปิดโอกาสให้กลุ่มแรงงานนอกระบบสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐได้ง่ายและครอบคลุมจึงดูเหมือนเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ของระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐกับรายได้ต่อวันในจังหวัดสงขลา

สำหรับภาพที่ 4 เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐพบว่า อำเภอส่วนใหญ่ที่กลุ่มแรงงานนอกระบบสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้หลากหลายรูปแบบ รวมทั้งการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐได้มากด้วยเช่นกัน ดังนั้น การจัดทำความช่วยเหลือจากรัฐผ่านช่องทางเทคโนโลยีดิจิทัลต่าง ๆ หรือ Policy implementation จำเป็นต้องพิจารณาความพร้อม หรือข้อจำกัดของกลุ่มแรงงานนอกระบบในการใช้เทคโนโลยีด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ของระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐในจังหวัดสงขลา

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลของแรงงานนอกระบบในจังหวัดสงขลา พบว่า กลุ่มแรงงานนอกระบบที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแตกต่างกัน จะมีความสัมพันธ์กับรายได้เฉลี่ยต่อวันของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นได้ว่าได้วาระระดับการศึกษา อาชีพ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมีผลต่อการสร้างรายได้ของกลุ่มแรงงานนอกระบบ สอดคล้องกับกมลพร สันทิตสำรจการณ์ และวรวิทย์ จินดาพล (2561) พบว่า แรงงานนอกระบบได้รับสวัสดิการทางการศึกษาน้อยทำให้มีรายได้น้อย อีกทั้งสำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์(2562) พบว่า แรงงานนอกระบบมีประสบการณ์การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลระดับน้อยที่สุด ซึ่งตามทฤษฎีทุนมนุษย์เชื่อว่าเมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้นก็จะมีรายได้สูงขึ้น ดังนั้น ผู้ที่เป็นเกษตรกร หรือชาวประมงแบบรับจ้างจะมีรายได้น้อยกว่าผู้ที่เป็นเกษตรกรแบบเจ้าของหรือชาวประมงแบบเจ้าของ แต่หากเปรียบเทียบเฉพาะกรณีที่เป็นเกษตรกรแบบเจ้าของกับชาวประมงที่เป็นเจ้าของเองแล้วจะพบว่า ผู้ที่เป็นชาวประมงแบบที่เป็นเจ้าของเองมีรายได้สูงกว่าเกษตรกรที่เป็นเจ้าของ ส่วนผู้ที่ทำการค้าแบบมีหน้าร้านถาวรก็จะมีรายได้สูงกว่าผู้ค้าแบบหาบเร่แผงลอย แต่ที่น่าสนใจคือผู้ที่ทำอาชีพรับจ้างใช้แรงงานกลับมีรายได้น้อยกว่าอาชีพอื่น ๆ ทุกอาชีพ ทั้งที่กลุ่มแรงงานนอกระบบที่ทำอาชีพรับจ้างมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 22 สูงเป็นลำดับที่ 2 ของกลุ่มแรงงานนอกระบบในจังหวัดสงขลา นอกจากนี้ยังพบว่า อำเภอกะแลสินธุ์ซึ่งเป็นอำเภอ

ที่กลุ่มแรงงานนอกระบบมีระดับรายได้เฉลี่ยต่อวันน้อยที่สุด มีระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอยู่ในระดับที่ต่ำมากที่สุดด้วยเช่นกัน ในทางกลับกันอำเภอที่กลุ่มแรงงานนอกระบบมีรายได้เฉลี่ยต่อวันสูงเช่น อำเภอเมือง ระโนด หาดใหญ่ และสิงหนคร จะมีระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลระดับกลางขึ้นไป สะท้อนว่าระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการสร้างรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด digital divide ของธนาคารโลกที่ได้เคยศึกษาไว้ (WB, 2016) และงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยชิ้นแรกที่ทดสอบสมมติฐานนี้พร้อมหลักฐานยืนยันกับกรณีศึกษาแรงงานนอกระบบในจังหวัดสงขลา

ในขณะที่ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐกับรายได้เฉลี่ยต่อวันพบว่า กลุ่มแรงงานนอกระบบที่มีการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐได้น้อยก็จะมีรายได้เฉลี่ยน้อยด้วย เช่น อำเภอกระแสดินรุ้ง สทิงพระ และรัตภูมิ ล้วนมีรายได้ต่อวันอยู่ในระดับต่ำและมีการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐได้น้อยด้วยเช่นเดียวกัน แต่ถึงอย่างไรความสัมพันธ์ของรายได้เฉลี่ยต่อวันกับระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐอาจไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากยังมีบางอำเภอ เช่น อำเภอระโนดที่สามารถเข้าถึงนโยบายในเกณฑ์ที่ต่ำแต่กลับมีรายได้ต่อวันที่ค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาโดยทั่วไปพบว่าอำเภอส่วนใหญ่ที่กลุ่มแรงงานนอกระบบที่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐได้ในเกณฑ์ที่สูง ก็สามารถสร้างรายได้ต่อวันได้สูงเช่นเดียวกัน การเปิดโอกาสให้กลุ่มแรงงานนอกระบบสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐได้ง่ายและครอบคลุมจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นต่อการส่งเสริมรายได้ให้กับแรงงานนอกระบบในจังหวัดสงขลา ทางด้านความสัมพันธ์ของระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐพบว่า อำเภอส่วนใหญ่ที่กลุ่มแรงงานนอกระบบสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้หลากหลายรูปแบบ ก็สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐได้มากด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับ วันใหม่ นนทฐิติพงศ์ และณิกานต์ พรหมจินดา (2564) กล่าวว่า การเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐ ควรส่งเสริมให้แรงงานนอกระบบเพิ่มความสามารถในการหารายได้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ รวมทั้งฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากภาครัฐซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกเป็นไปได้น้อย สืบเนื่องจากปัจจัยภายในของแรงงานนอกระบบ ได้แก่ ระดับการศึกษาและระดับการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ อำเภอของจังหวัดสงขลา ดังนั้น ภาครัฐควรพัฒนาและส่งเสริมแรงงานนอกระบบด้านทุนมนุษย์ เช่น การศึกษา การพัฒนาทักษะ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมต่าง ๆ แก่แรงงานนอกระบบ จึงส่งผลให้แรงงานนอกระบบสามารถเข้าถึงปัจจัยภายนอกที่เป็นระดับความช่วยเหลือจากภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้และโอกาสการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐได้เป็นอย่างดี ดังนั้น หากภาครัฐต้องการดำเนินความช่วยเหลือแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบเพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีส่วนร่วมจำเป็นต้องพิจารณาในหลายประเด็นดังนี้

1. การจัดทำนโยบายความช่วยเหลือจากรัฐแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทเชิงพื้นที่ เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มแรงงานนอกระบบในพื้นที่ เช่น เพศ ระดับการศึกษา รูปแบบการประกอบอาชีพ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจมีประสิทธิภาพ จึงควรปรับรูปแบบของนโยบายให้เหมาะสมกับความหลากหลายและแตกต่างในแต่ละพื้นที่

2. ปัญหาการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐอยู่ในระดับที่ต่ำ เนื่องจากกลุ่มแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น ภาครัฐควรส่งเสริมการเพิ่มโอกาสให้กลุ่มแรงงานนอกระบบด้วยการเพิ่มทักษะการใช้เทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีด้านดิจิทัลที่ใช้สำหรับการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ เพื่อช่วยให้กลุ่มแรงงานนอกระบบสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต นำไปสู่การพัฒนาอาชีพ

บรรณานุกรม

กมลพร สันทัดสำรวจการณ์, และวรวิทย์ จินดาพล. (2561). แนวทางการส่งเสริมสวัสดิการแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. *วารสารบัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยสวนสุนันทา*, 11(2), 1-13.

ณัฐพล แสงอรุณ. (2561). การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำแบบแยกส่วนสองชั้นของเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ในประเทศไทย พ.ศ. 2538-2558. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 38(3), 92-105.

ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์, ขวัญพร บุณนาค, และนภัส วัฒนภาส. (2561). ความเหลื่อมล้ำในเมืองมหานคร: บทปริทรรศน์ความรู้ในบริบทประเทศไทย. *วารสารสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวินิจัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 17(2), 157-178.

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, และดารุณี พุ่มแก้ว. (2560) เงินอุดหนุนเฉพาะกิจและความเหลื่อมล้ำการคลังท้องถิ่นในประเทศไทย. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 15(1), 118-138.

ตะวัน วรณรัตน์. (2557). การศึกษาเศรษฐกิจนอภาคทางการในประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 34(1), 137-159.

นิพนธ์ วงศ์จินดา. (2560). การเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาสังหาริมทรัพย์ส่วนภูมิภาคของไทย กรณีศึกษา: ภาคใต้ จังหวัดภูเก็ตและสงขลา, *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 12(2), 245-256.

ราเชนทร์ ชินทยาวิมล. (2554). คุณภาพชีวิตกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 51(1), 1-17.

เรืองศักดิ์ เดชบุญกุล, และสมปอง สีชมพู่. (2561). ความเหลื่อมล้ำด้านการคลังองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร*, 20(2), 11-23.

วันใหม่ นนทิจิตติพงศ์, และณิกานต์ พรหมจินดา. (2564). แรงงานนอกระบบ: หนทางการอยู่รอดในยุค New Normal. สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2566, จาก https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/Article_13Apr2021.html

ศูนย์ประสานงานแรงงานนอกระบบ. (2555). ปฏิรูปประกันสังคมกับคุณภาพชีวิตแรงงาน. สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2566, จาก <http://isw-thai.blogspot.com/?view=classic>

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2557). เศรษฐกิจนอกระบบ ต้นตอความเสี่ยงของไทย. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2562, จาก <https://tdri.or.th/2014/04/bangkokbiz-2014-04-29/>

สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2562). โครงการจัดทำดัชนีวัดคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบและสำรวจข้อมูล แรงงานนอกระบบ(รายจังหวัด) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556). *การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2556*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา. (2560). *รายงานสถิติจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2560*. สืบค้นจาก https://songkhla.nso.go.th/images/nat/%E0%B8%B7nat_1/report_60.pdf

สุชาญ พันธ์นิยะ. (2562). แนวทางการปฏิรูปนโยบายสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย:กรณีนโยบายระบบการเงินระดับฐานราก (Microfinance). *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 17(1), 58-74.

Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis with special reference to education*. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.

- Habibullah, M. S., Din, B. H., & Sanusi, N. A. (2017). Economic growth and catch-up effect between the less developed states and the richer state of Selangor. *International Journal of Economic Research*, 14(16), 165-173.
- Mamuna, M. A., Sohagb, K., & Hassan, M. K. (2017). Governance, resources and growth. *Economic Modelling*, 63, 238-261.
- Stokke, H. E. (2004). Technology adoption and multiple growth paths: An intertemporal general equilibrium analysis of the catch-up process in Thailand. *Review of World Economics*, 140(1), 80-109.
- Tsani, S. (2015). On the relationship between resource funds, governance and institutions: Evidence from quantile regression analysis. *Resources Policy*, 44: 94-111. doi:10.1016/j.resourpol.2015.01.003
- Van den Bergh, J. C. (2004). Evolutionary analysis of the relationship between economic growth, environmental quality and resource scarcity. In R.U. Ayres, D. Simpson, & M. Toman (Eds.), *Scarcity and growth revisited: Natural resources and the environment in the new millennium* (pp. 177-197). New York, NY: Routledge.
- Verspagen, B. (1991). A new empirical approach to catching up or falling behind. *Structural Change and Economic Dynamics*, 2(2), 359-380. doi:10.1016/S0954-349X(05)80008-6
- World Bank. (2016). *Digital dividends*. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/896971468194972881/pdf/102725-PUB-Replacement-PUBLIC.pdf>
- Yusuf, S. (2014). *Income inequality and economic growth: The effect of Gini coefficient on GNI* (Master thesis, Umeå University). Retrieved from <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1344997/FULLTEXT01.pdf>